

Szerkezet és funkció kapcsolata a membránműködésben

Dr. Voszka István

Dr. Györgyi Sándor

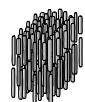
1932-2008

Folyadékkristályok típusai (1)

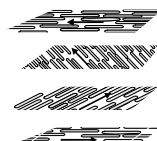
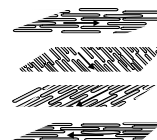
- Termotróp (a szerkezet főleg a hőmérséklettől függ)

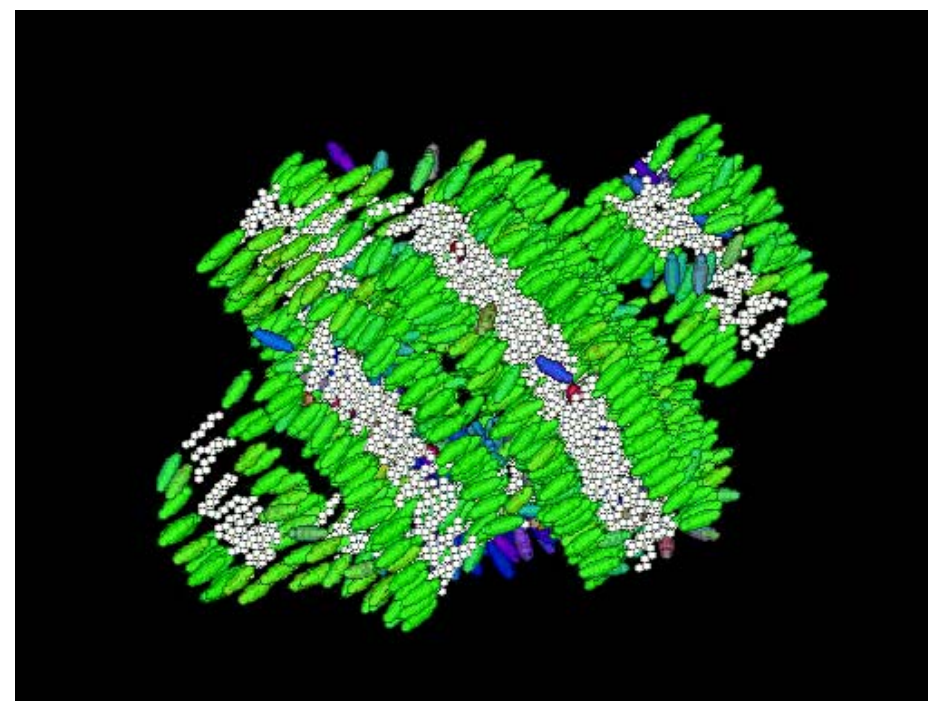
a

b

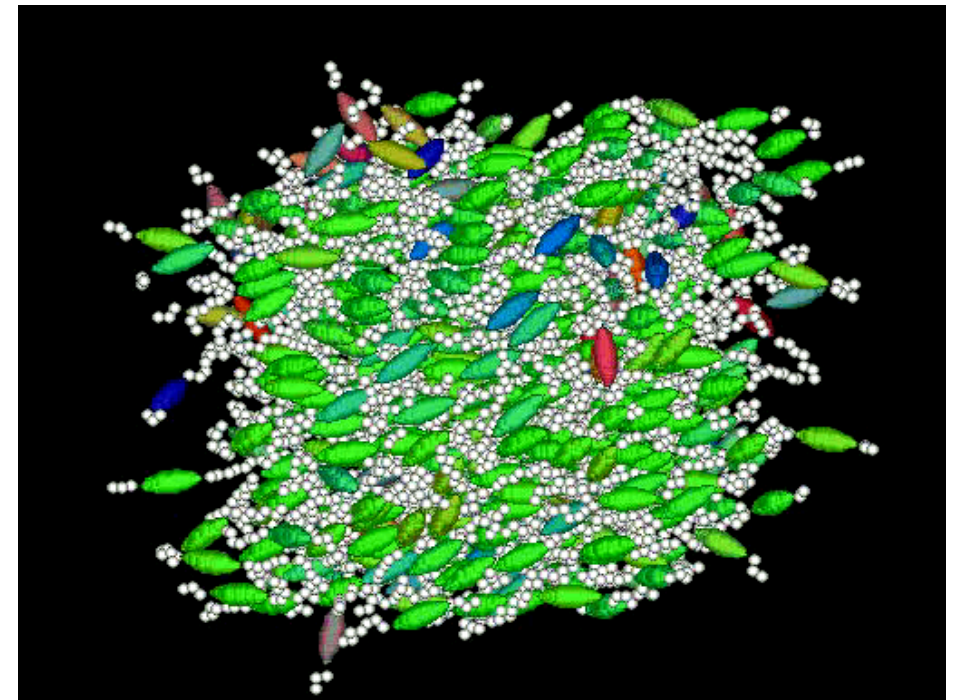
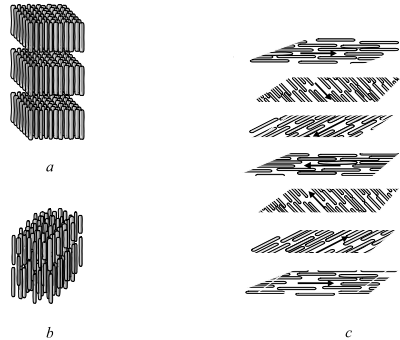

c

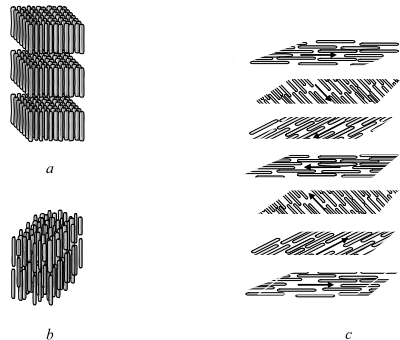
Folyadékkristályok típusai (1)

- Termotróp (a szerkezet főleg a hőmérséklettől függ)

Folyadékkristályok típusai (1)

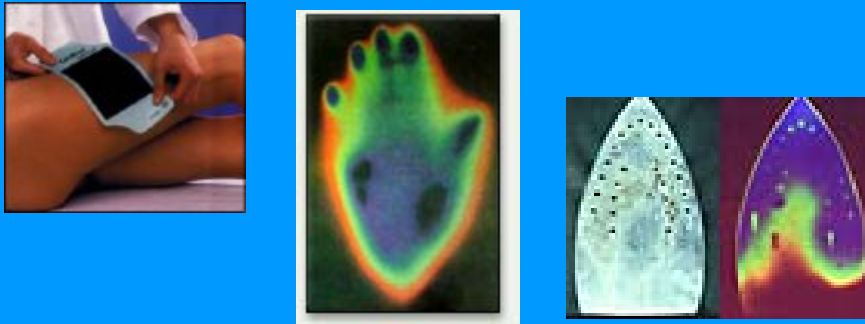
- Termotróp (a szerkezet főleg a hőmérséklettől függ)

Koleszterikus folyadékkristály szerkezete

Termotróp folyadékkristályok alkalmazásai 1. Kontakt termográfia

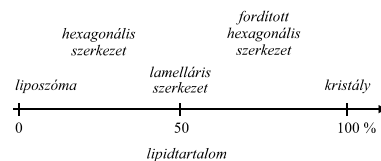
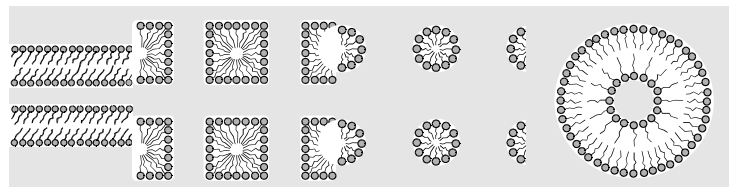

Termotróp folyadékkristályok alkalmazásai 2. Folyadékkristályos kijelzők (LCD)

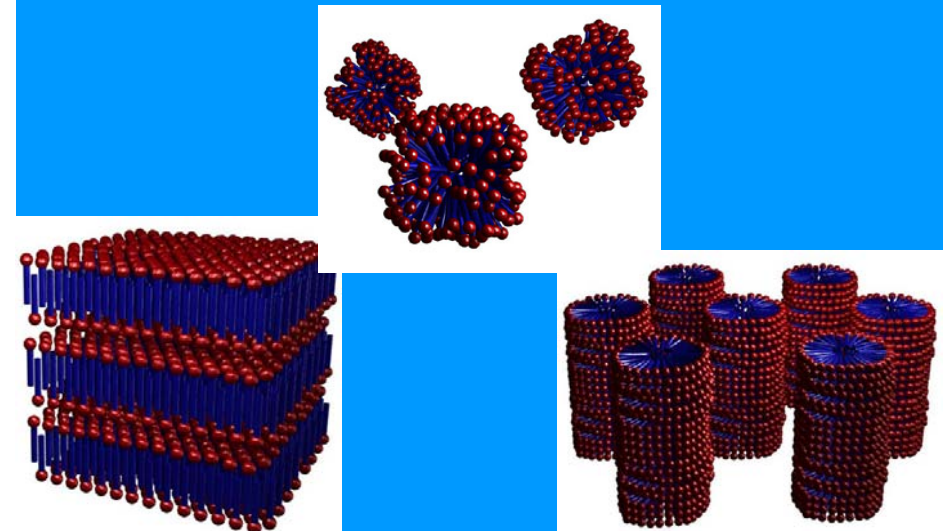

Folyadékkristályok típusai (2)

- Liotróp (a szerkezet főleg a koncentráció-aránytól függ) - amfifil molekulák alkotják (pl. foszfolipidek)

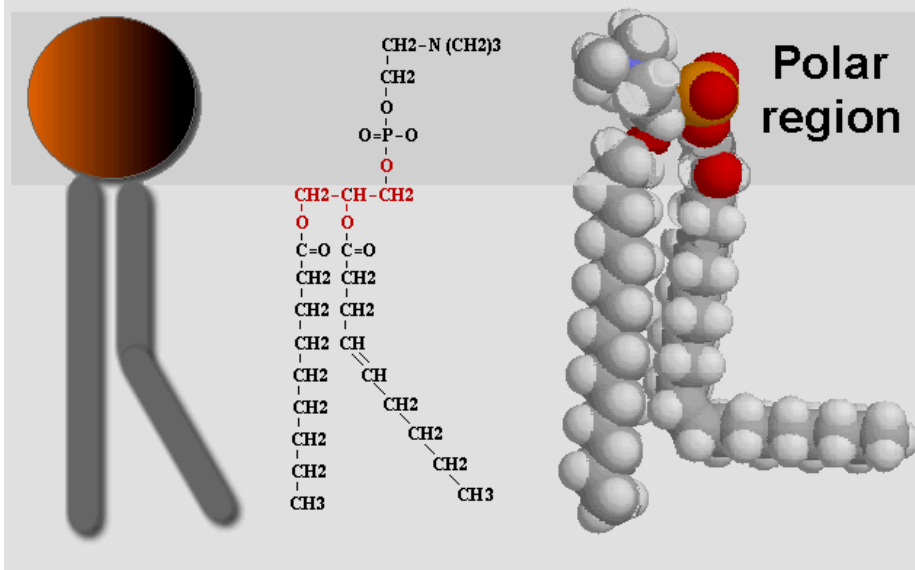

Liotróp folyadékkristályos szerkezetek

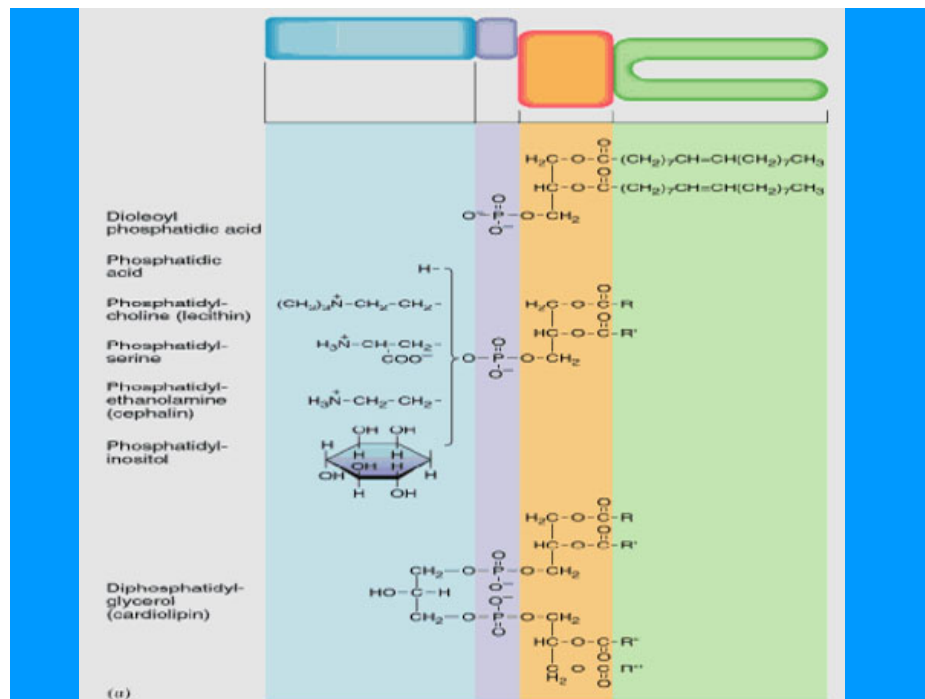

Phospholipids

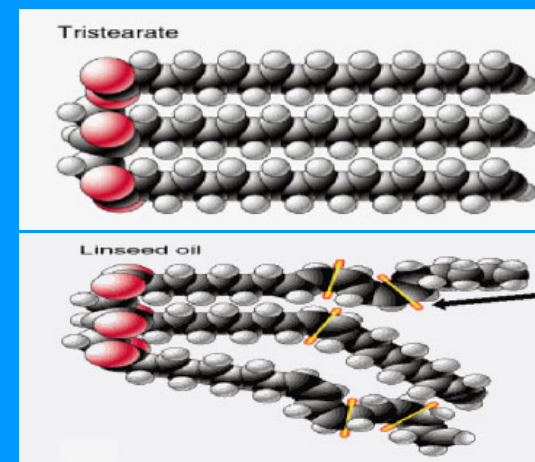

A membrán fő alkotórészei

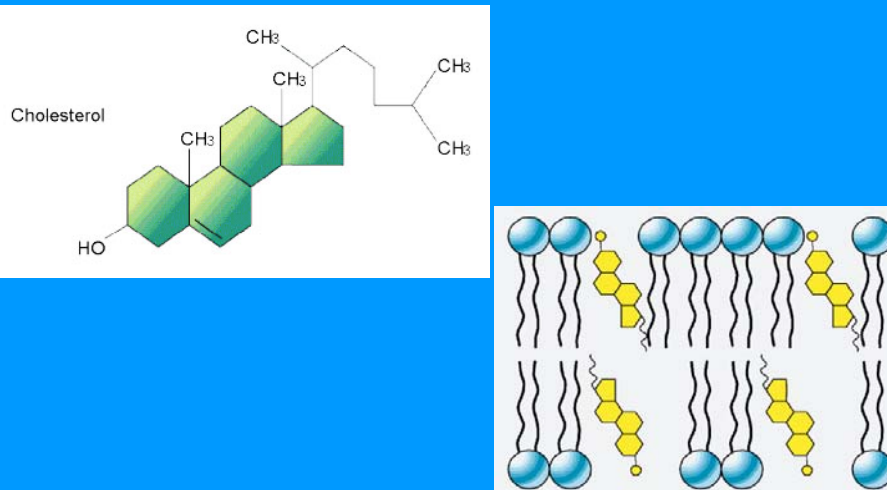
- **Lipidek (40-60 %)**
  - foszfolipidek
    - semleges, negatív, pozitív töltésű
    - telített vagy telítetlen
  - koleszterin
  - egyéb lipidek (szfingolipidek, glikolipidek)
- **Fehérjék (30-50 %)**
  - integráns (transzmembrán) vagy perifériás

Telített és telítetlen lipid szerkezete

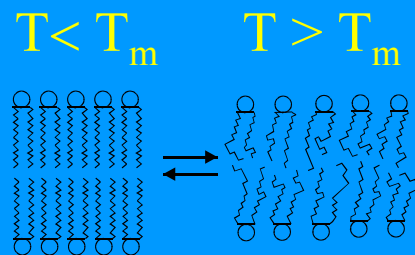
Koleszterin szerkezete és elhelyezkedése a membránban

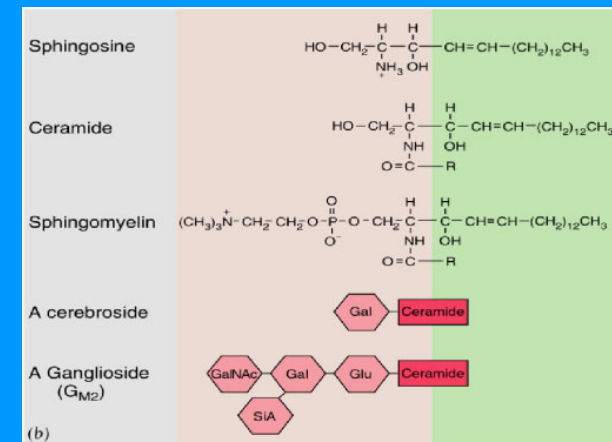
A koleszterin szerepe

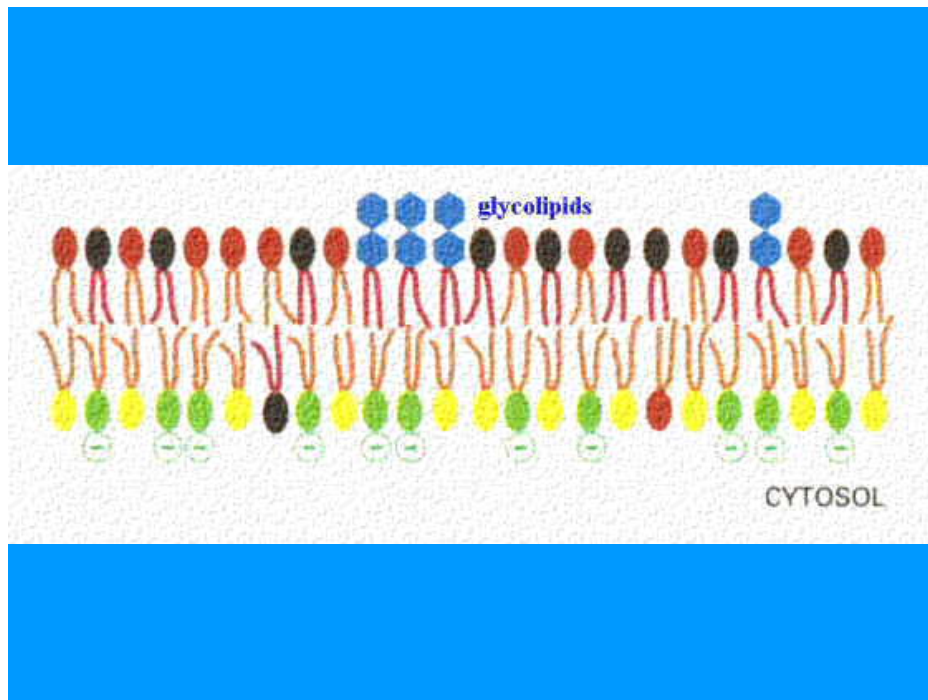
- Destabilizál (T_m csökken) telített lipidek jelenlétében → a membrán fluiditása és permeabilitása növekszik
- Stabilizál (T_m növekszik) telítetlen lipidek jelenlétében → a membrán fluiditása és permeabilitása csökken

A lipidek fázisátalakulása során bekövetkező változások

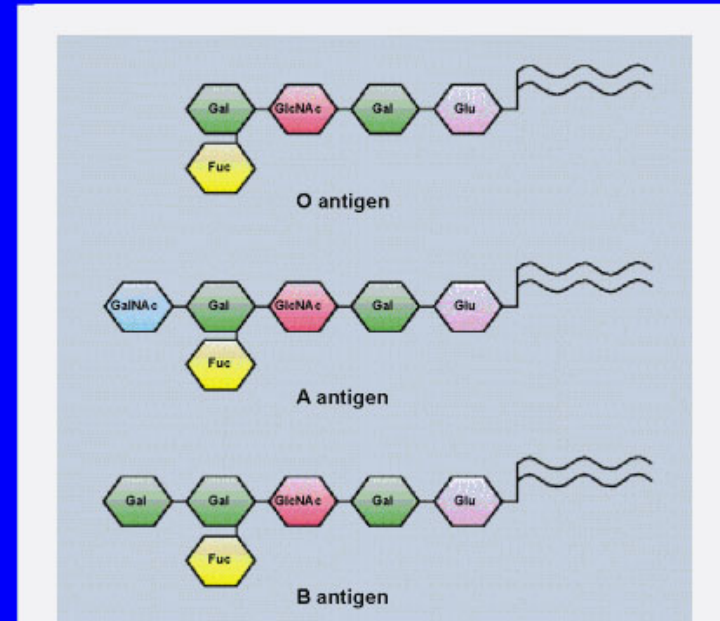

Szfingomielinek szerkezete

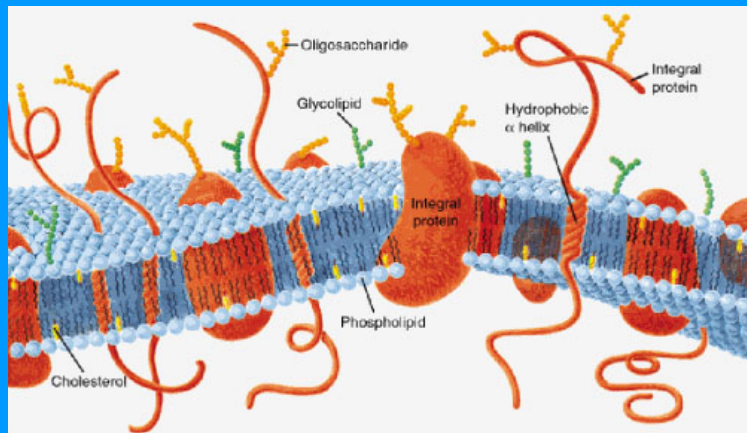

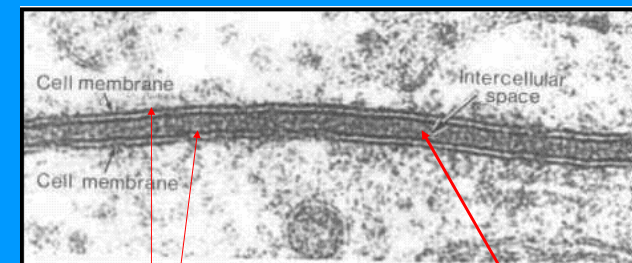
Glycolipids Determine Blood Group

A membrán folyékony mozaik modellje

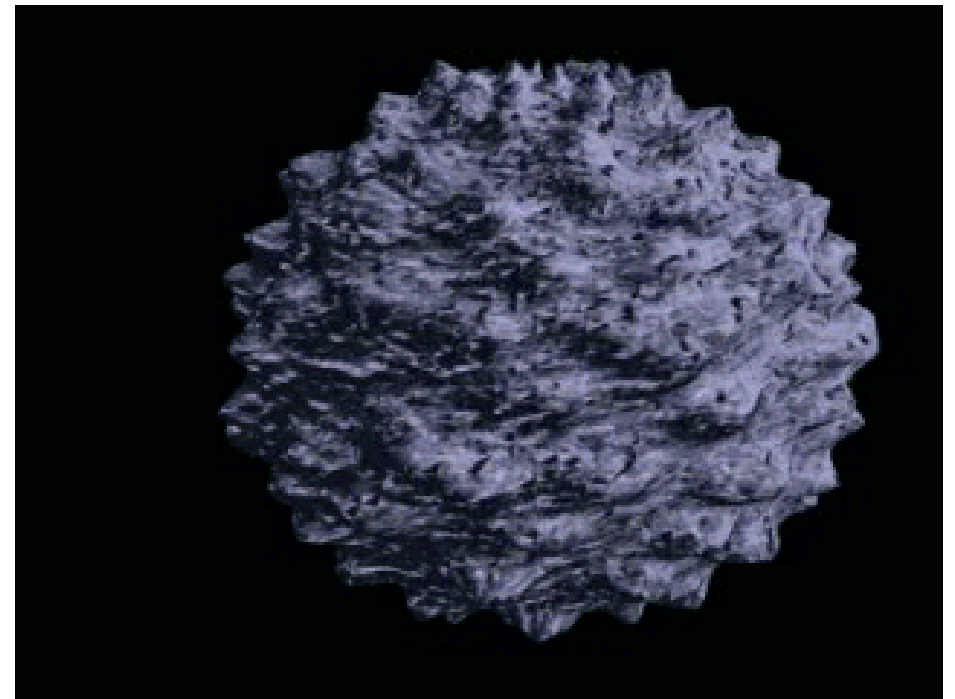
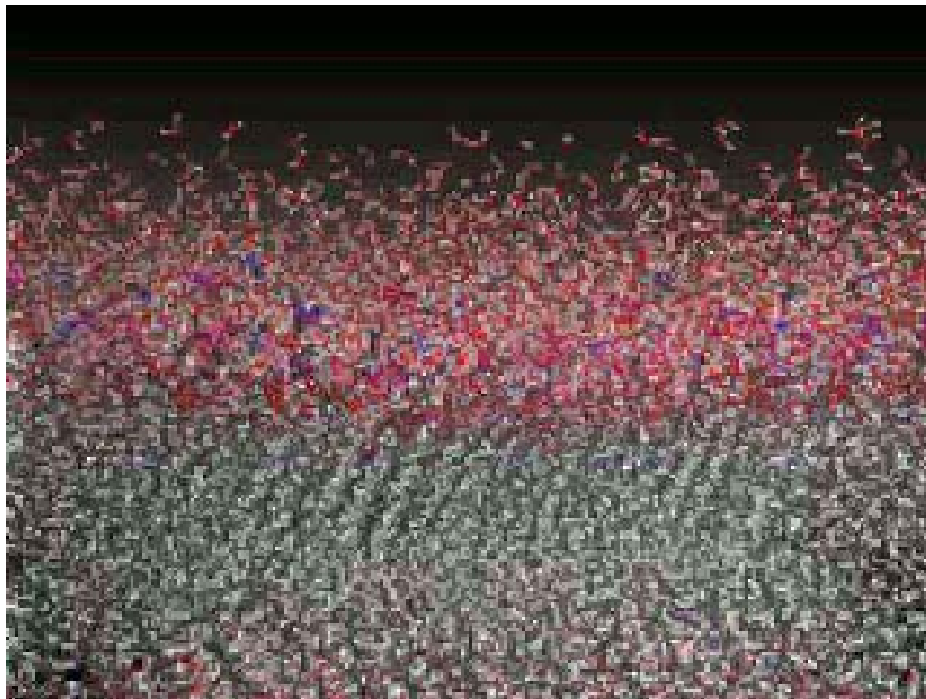
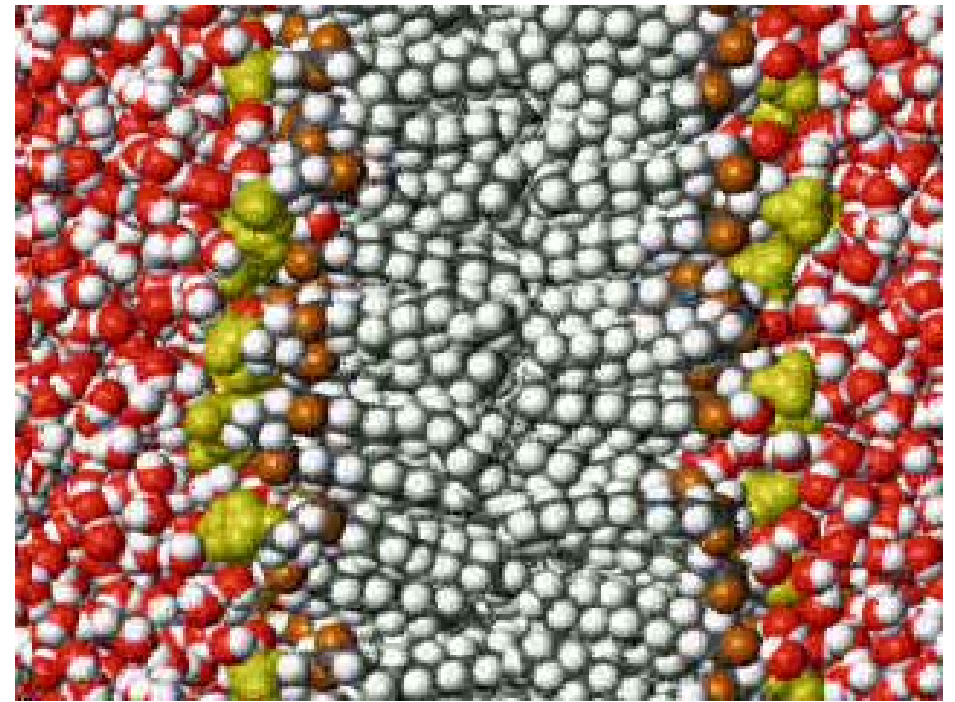
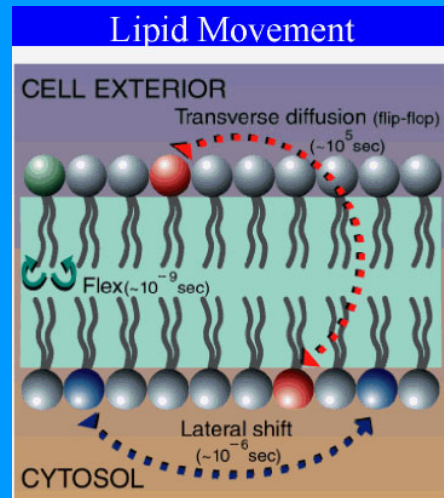
A sejtmembrán elektronmikroszkópos képe

Sejtmembrán

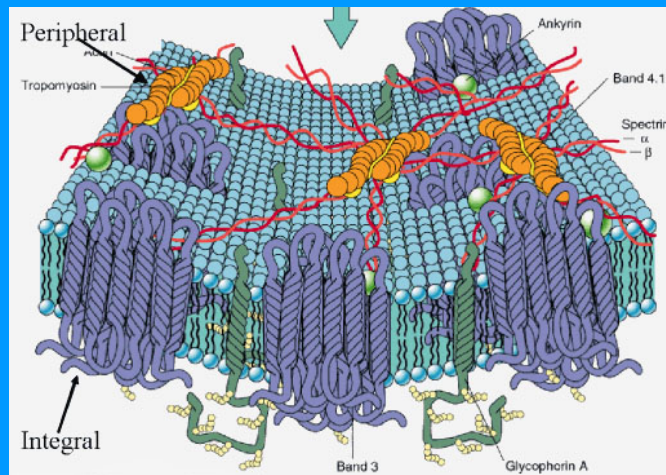
Intercelluláris tér

A lipidek lehetséges mozgása a membránban

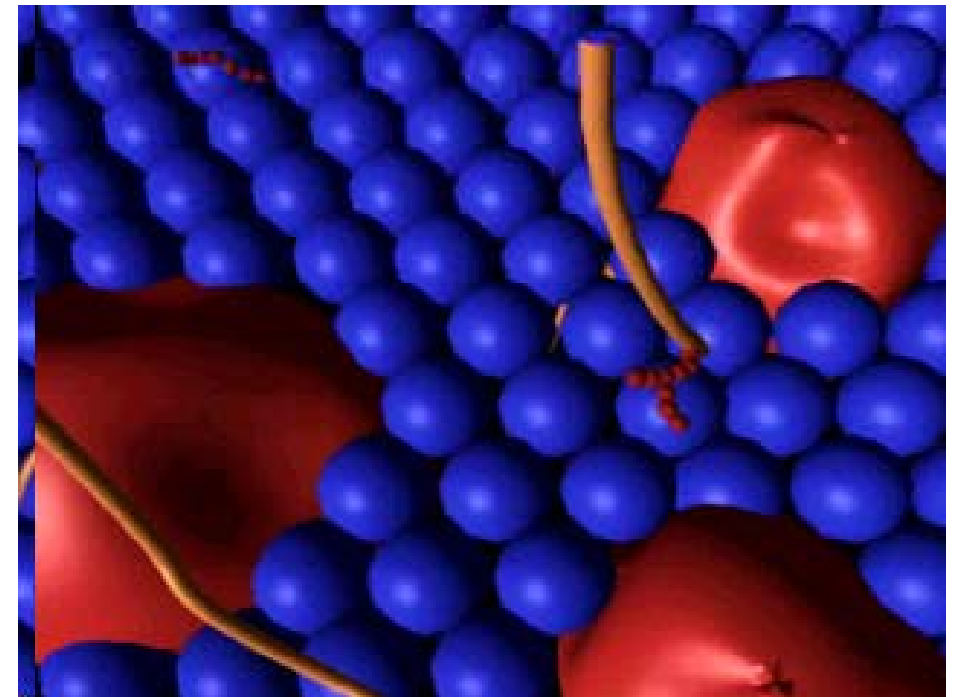
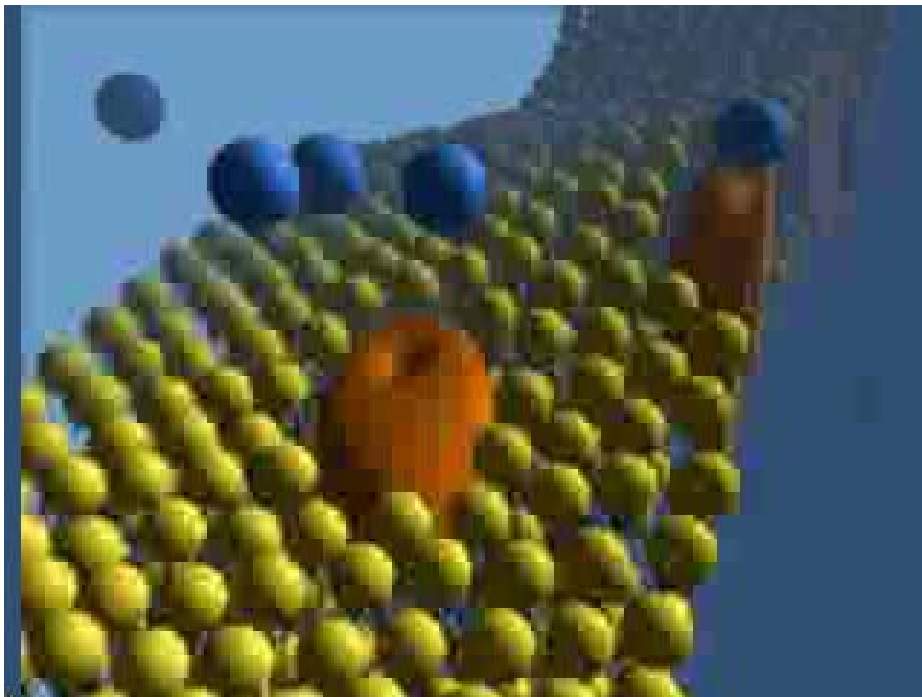
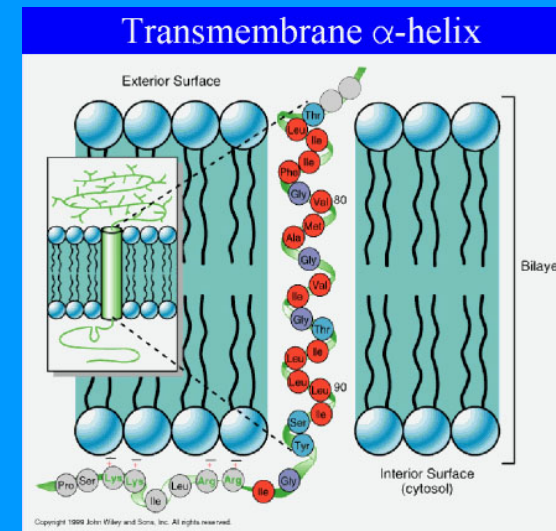

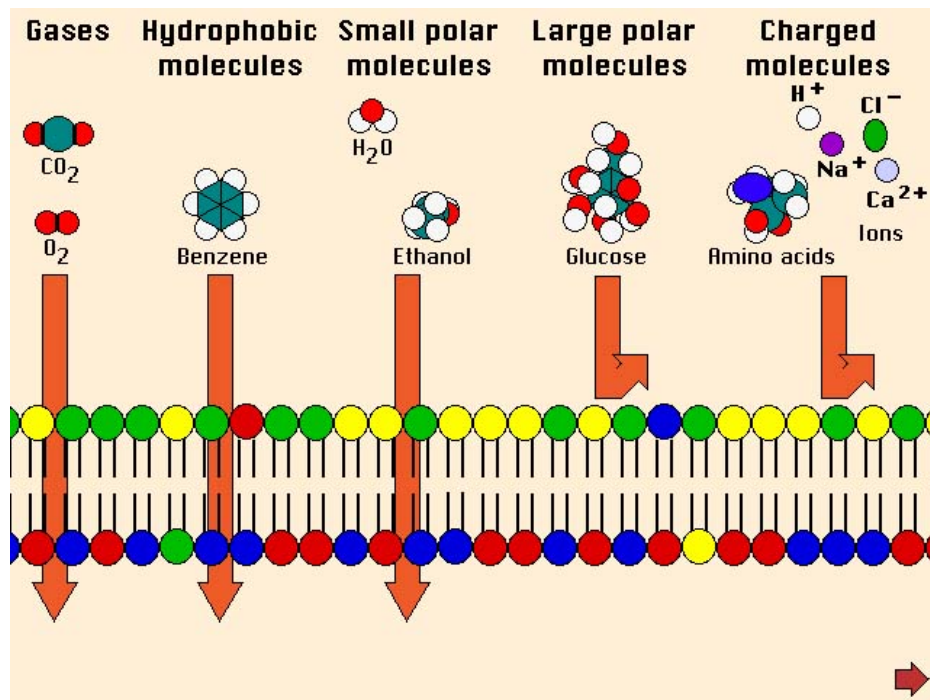
Integráns és perifériás fehérjék a membránban

Csatornaképző fehérje

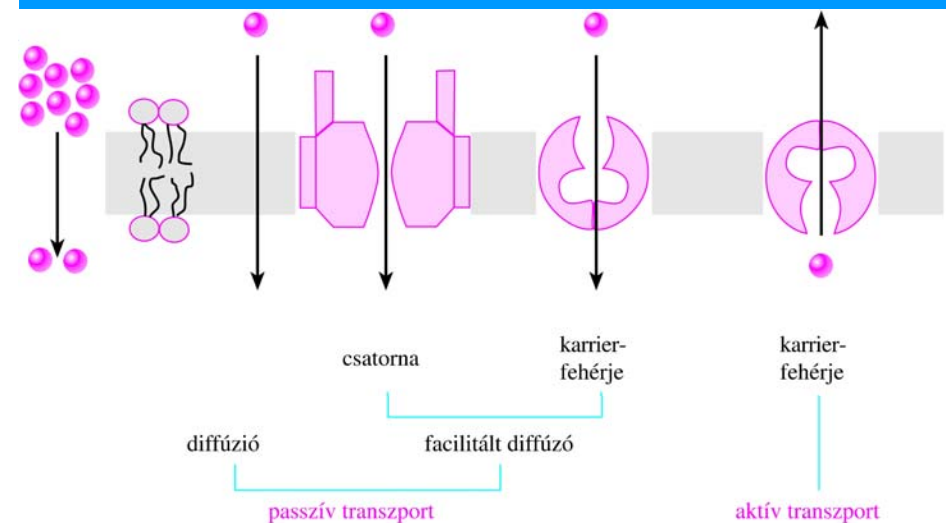
A transzport típusai a membránon keresztül (1)

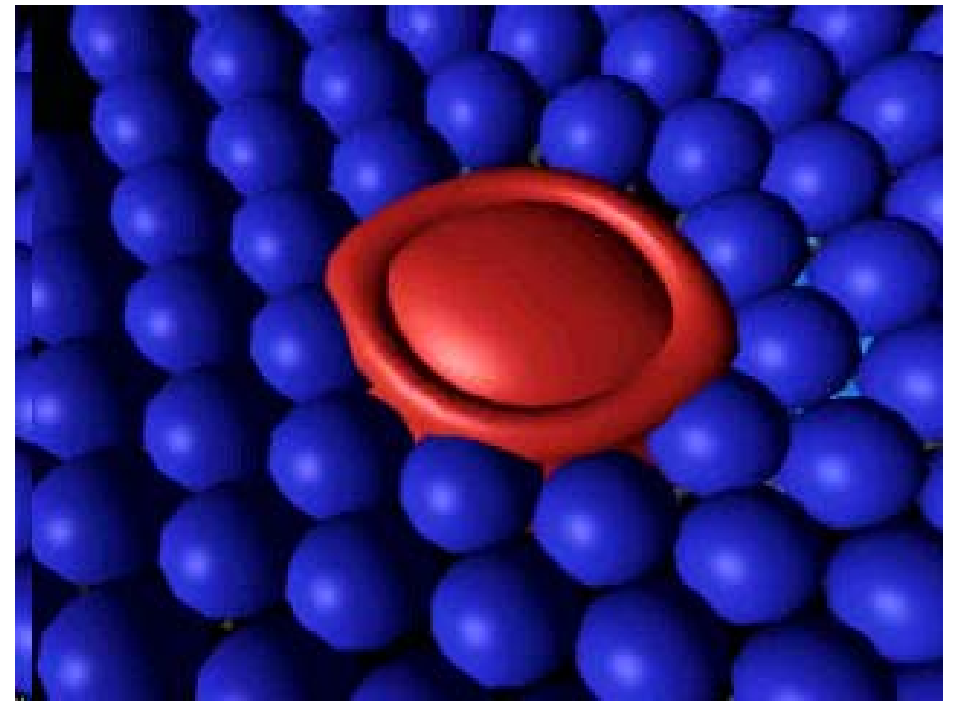
- **Passzív** - koncentráció gradiensnek megfelelően
→ diffúzió, ozmózis (víz, O₂, CO₂)
- Facilitált diffúzió - csatornán keresztül, koncentráció gradiensnek megfelelően. A csatorna kinyílását és záródását megfelelő ligandum, feszültség vagy más tényező szabályozza.

A transzport típusai a membránon keresztül (2)

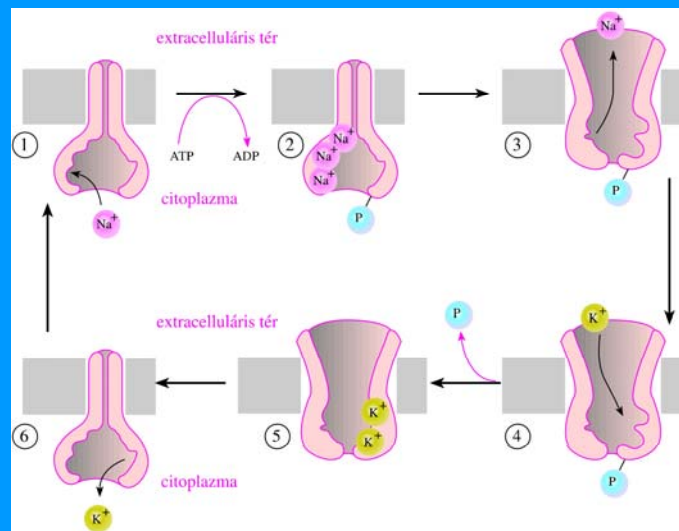
- **Aktív** - koncentráció gradienssel szemben
- Az energiaszükségletet általában ATP fedezi (pl. Na⁺-K⁺-ATP-áz)
- Indirekt aktív transzport - összekapcsolódik egy koncentráció gradiensnek megfelelő és egy koncentráció gradienssel szemben történő transzport.
- symport - mindkettő azonos irányú (pl. Na⁺- glukóz transzport)
- antiport - a kettő ellentétes irányú (pl. H⁺- Na⁺ transzport növényekben)

A transzport típusai a membránon keresztül (3)

Példa az aktív transzportra: a K^+-Na^+ pumpa

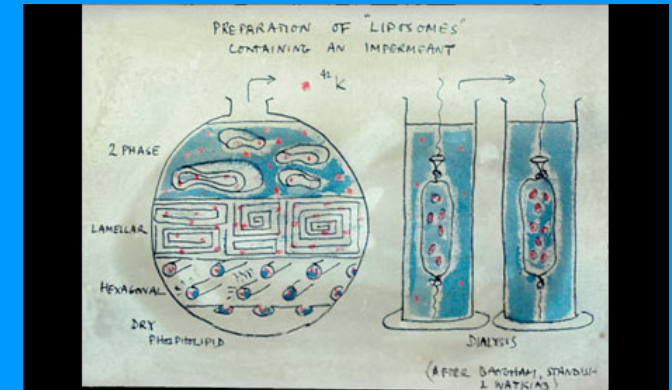
Plasma Membrane

Mesterséges membránok

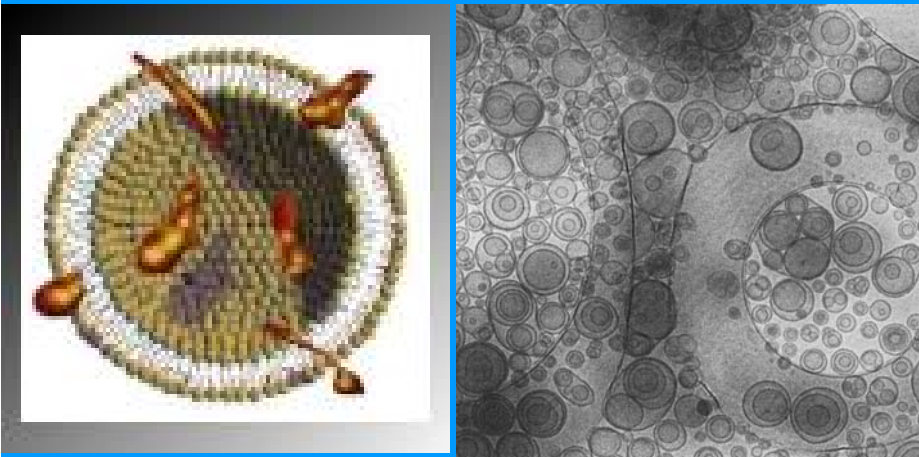
- Cél:
  - A biológiai membránok modellezése
  - A membrán „csomagolóanyagként” és szállítóeszközként történő felhasználása
- Típusai:
  - Lipid kettősrétegek (BLM)
  - liposzómák

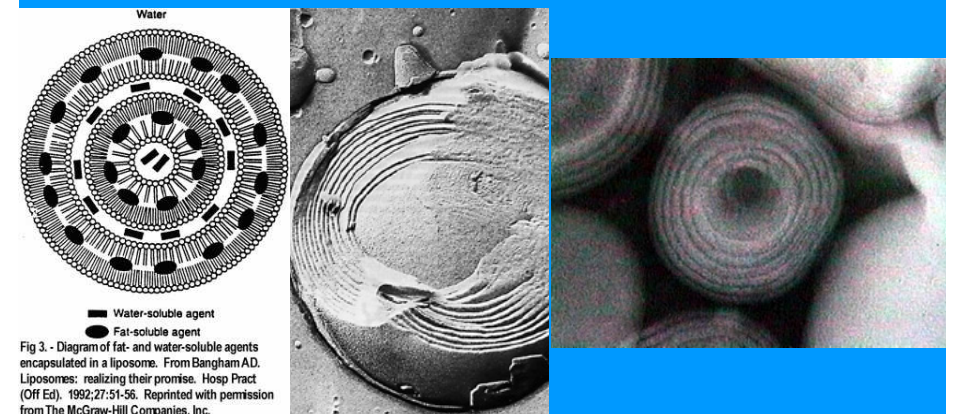
Alec Bangham
1921 - 2010

Unilamelláris liposzóma (SUV: $d < 100$ nm, LUV: $d > 100$ nm)

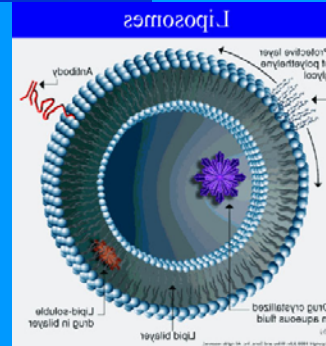
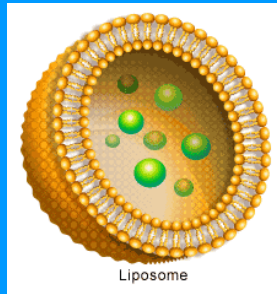
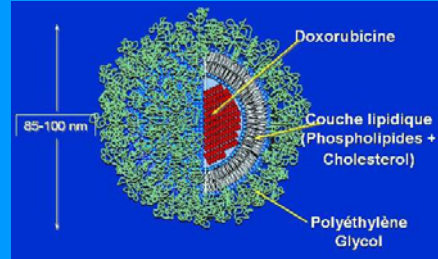

Multilamelláris liposzóma (változó számú lipid kettősrétegből épül fel)

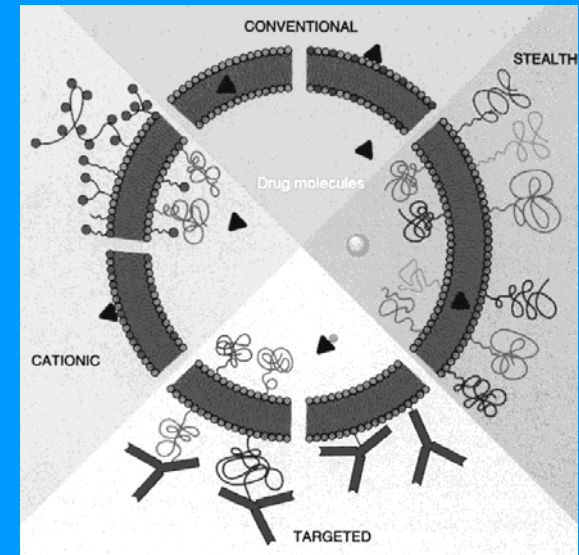

Liposzómába zárt hatóanyagok

Liposzómák csoportosítása

Immunliposzóma

